

Honoré
de Balzac

Otec Goriot

Otec Goriot

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Božena Zimová – dědicové c/o Dilia 1948

Cover © Adéla Korbělářová, 2025

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2025

ISBN 978-80-277-5515-8 (pdf)

Honoré
de Balzac

Otec Goriot

přeložila Božena Zimová

$\frac{1}{4}$
00

Slavnému a proslulému Geoffroy Saint-Hilairovi jako
projev obdivu k jeho práci a géniu.

(DE BALZAC)

Paní Vauquerová, rozená de Conflans, je stará paní, která má v Paříži už čtyřicet let v ulici Neuve-Sainte-Geneviève mezi Latinskou čtvrtí a předměstím Saint-Marcel měšťanský penzión. Penzión, známý pod jménem Vauquer, přijímá právě tak muže jako ženy, ať mladé či staré, aniž se kdy pomluva dotkla zvyků tohoto úctyhodného podniku. Však tam také po třicet let nikdo mladého člověka nespatriil a mladý muž, který by se tam chtěl usadit, by byl jistě dostával od své rodiny velmi skromnou podporu. Nicméně roku 1819, v době, v níž toto drama začíná, bydlela tam jedna chudá dívka. Musíme užít slova drama, ačkoliv upadlo v nemilost tím, jak se ho zneužívalo, jak se překrucovalo a jak se jím plýtvalo v těchto dobách plačtivé literatury; ne že by tento příběh byl dramatický v pravém slova smyslu, že však snad po přečtení díla nějaká slza skane *intra muros et extra*. Bude pochopeno i mimo Paříž? O tom by bylo možno pochybovat. Zvláštnosti tohoto děje, bohatě zabarveného místním koloritem a osobitými postřehy, mohou být oceněny jen mezi výšinami Montmartru a návršími Montrouge, v onom známém údolí se stavbami na spadnutí a s černými záplavami bláta; v údolí plném skutečných strastí, radostí často pochybných, v údolí, v němž vše bouřlivě vřelo, takže nevím, co kromobyčejného by se tu muselo stát, aby to tu zanechalo trvalejší dojem. Přece však se zde setkáváme tu a tam s bolestmi, které shluk neřestí a ctností zvětšil a proslavil; vedle nich ustává sobectví a účast se mění v soucit; ale

dojem, který si z toho odnášíme, se podobá chutnému, rychle zhltnutému ovoci. Vůz civilizace, podobný vozu modly Džagernátovy, jen nepatrně zdržený srdcem, jež mu vzdoruje víc než srdce ostatní a které jen zpomalí běh jeho kol, brzy je rozdrťí a jede dál svou vítěznou cestou. Tak učiníte i vy, kdo držíte tuto knihu hebkou rukou, vy, kdo zapadnete do měkkého křesla a řeknete si: „Tohle mě snad pobaví.“ A když dočtete o skrytých útrapách otce Goriota, pustíte se s chutí do oběda a připišete svou necitelnost na účet autora, obviňující ho, že nadsazuje, a vytýkájíce mu, že si vymýšlí. Nuže vězte: Toto drama není ani smyšlenkou, ani románem. *All is true*, je tak pravdivé, že se každý může s některými jeho základními prvky shledat u sebe, možná ve svém srdci.

Dům, v němž je zařízen měšťanský penzion, patří paní Vauquerové. Stojí dole v ulici Neuve-Sainte-Geneviève na místě, kde se půda svažuje k ulici Arbalète tak prudce a příkře, že koně tam zřídkakdy vyjždějí a sjíždějí. Proto se tam daří tichu, které panuje v těchto ulicích, vtěsnaných mezi dómem Valde-Gráce a Panteonem, dvěma památnými stavbami. Ty mění ráz ovzduší, prozařující je žlutými pablesky a zaclánějící vše chmurnými stíny, jež vrhají jejich kupole. Dláždění je tam suché, stružky jsou bez bláta i bez vody, podél zdí roste tráva. Tam se zasmuší všichni chodci, i nejbezstarostnější, rachocení vozu vyrůstá v událost, domy jsou tam ponuré a stěny páchnou vězením. Pařížan, který by se sem zatoulal, viděl by tu jen měšťanské penziony nebo ústavy, bídu nebo nudu, živořící stáří, radostnou mládež zapřaženou jen do práce. Žádná čtvrt v Paříži není hroznější a — doznejme — neznámější. Zvláště ulice Neuve-Sainte-Geneviève tvoří jakoby jedině vhodný bronzový rámeček pro tento příběh, k jehož pochopení nemůžeme svou vnímavost ani dost připravit hnědými barvami a vážnými myšlenkami. Právě jako když poutník sestupuje do katakomb,

schod za schodem světla ubývá a hlas průvodce zní dutěji. Jak pravdivé to přirovnání! Kdo rozhodne, nač je příšernější pohled, zda na vyschlá srdce či na prázdné lebky?

Penzión je průčelím obrácen do zahrádky, takže se dům stáčí v pravém úhlu do ulice Neuve-Sainte-Genève, kde ho vidíte přeříznutý v jeho hloubce. Toto průčelí lemuje mezi domem a zahrádkou vyštěrkovaný žlábek v šíři jednoho sáhu, před nímž je písčitá alej, vroubená čapími nůsky, oleandry a marhaníky, zasázenými ve velkých modrých a bílých majolikových kořenáčích. Do této aleje se vstupuje postranními dveřmi, nad nimiž je nápis: PENZIÓN VAUQUER a pod tím: *Měšťanský penzión pro oboje pohlaví a ostatní. Za dne můžeme spatřit mřížkami dveří, vyzbrojených drnčivým zvonečkem, na konci malého chodníčku na stěně proti ulici loubí, natřené mramorovou zelení místním umělcem. Pod falešným, jen namalovaným výklenkem stojí socha boha lásky. Při pohledu na oprýskaný nátěr, který ji pokrývá, mohli by snad milovníci symbolů odhalit jakýsi mýtus pařížské lásky, která se léčí několik kroků odtud. Na podstavci položený nápis upomíná na dobu vzniku této výzdoby, neboť tlumočí nadšení pro Voltaira, který se vrátil do Paříže roku 1777:*

*At' už jsi kdokoliv, zde je tvůj pán,
vládl vždy, vládne a pohládne nám.*

Na noc je místo mřížkoví zasazena do dveří výplň. Zahrádka, tak široká, jak je dlouhé průčelí, je obehnána zdí ze strany od ulice a společnou zdí sousedního domu, který je takřka schovaný porostem břečťanu a vábí pozornost pařížských chodců svou malebností. Obě tyto zdi jsou zdobeny popínavými stromky a révou; o jejich nedozrálé a zaprášené plody se paní Vauquerová každoročně třese a neustále o nich hovoří se svými

strávníky. Podél každé zdi se táhne úzká alej až k lipovému loubí. Slovo to paní Vauquerová, třebaš je rozená šlechtična, důsledně vyslovuje *lipné*, ačkoliv na tuto mluvnickou chybu byla upozorněna svými hosty. Mezi oběma bočními alejemi je záhon artyčoků a po jeho stranách kuželovitě přistřižené ovocné stromy. Je lemován šťovíkem, hlávkovým salátem a petrželí. Pod lipovým loubím stojí kulatý, zeleně natřený stůl se židličkami kolem. Tam přicházejí za letních veder strávníci, kteří si mohou dovolit koupit šálek kávy, a pochutnávají si na ní, když vedro žhne jako v líhni. Průčelí o třech poschodích, nastavené mansardami, je vystavěno z kamene a natřeno onou žlutou barvou, která vtiskuje hnusný ráz téměř všem pařížským domům. Okna, jichž hledí pět z každého poschodí, mají malé tabulky a jsou opatřena žaluziemi, z nichž ani jedna není stejně vytažena, takže se svou výškou neshodují. Do hloubky má tento dům dvě okna, jež jsou v přízemí ozdobena železnou mříží. Za budovou je asi dvacet stop široký dvůr, kde žijí v dobré shodě prasata, slepice, králíci a na jehož konci je kůlnička na dříví. Mezi tímto dřevníkem a oknem z kuchyně vystupuje spížírna, pod níž vytékají mastné splašky z výlevky. Ze dvora vedou úzká vrátka do ulice Neuve-Sainte-Genève, kudy kuchařka vyhazuje odpadky z domu a splachuje toto smetiště silným chrstáním vody, aby zahнала hnilobný pach.

Přízemí, jež slouží jako měšťanský penzion, má první pokoj se dvěma okny do ulice, pokoj, do něhož se vstupuje skleněnými dveřmi. Tento salón sousedí s jídelnou, která je oddělena od kuchyně schodištěm, jehož stupně, sestavované ze dřeva i dlaždic, jsou natřené a vydrhnuté. Nic není smutnějšího na pohled než tento salón s křesly a židlemi, vyčalouněnými střídavě matně a leskle pruhovanou látkou. Uprostřed stojí kulatý stůl, pokrytý svatoanenským mramorem, na něm kávový soubor z bílého porcelánu, zdobený zlatými, napolo odřenými

žilkami, porcelán, jaký je dnes vidět všude. Tento pokoj s dosti chatrnou podlahou je vyložen pažením do výše člověka. Ostatek stěn je potažen tapetami, na nichž jsou hlavní výjevy z *Telemacha*, jehož klasické postavy jsou kolorovány. Výplň mezi zamřížovanými okny skýtá strávníkům penziónu obraz hostiny, kterou vystrojila Kalypsó pro syna Odysseova. Už čtyřicet let je tento obraz terčem vtipů mladých členů penziónu, kteří se cítí povzneseni nad své postavení, vysmívají-li se obědu, k němuž je dohnala chudoba. Kamenný krb, jehož stále čisté ohniště prozrazuje, že v něm plápolá oheň jen při slavnostních příležitostech, je ozdoben dvěma vázami s umělými květinami, zašlými a pomačkanými. Mezi nimi jsou nevkusné pendlovky z namodralého mramoru. Tento první pokoj vydechuje pach, pro nějž nemáme v slovníku jména a který by se dal označit jako *pach penziónu*. Čpí zatuchlinou, plísní, žluklostí; studí, vlhne tu nos a vlhkost proniká šatstvem; je cítit jako místnost, v níž se obědvalo; čpí nádobím, spížírnou, noclehárnou.

Možná, že by se dal popsat, kdyby se vynalezl způsob, jak určit, kolik je v tomto základním a odporném ovzduší zvláštních přímětků katarálních a přímětků *sui generis* každého mladého či starého strávníka. Nuže, ačkoliv je tak ohavně odporný, je tento salón, srovnáte-li jej s jídelnou, která s ním sousedí, elegantní a navoněný jako nějaký budoár. Jídelna je celá vykládaná dřevem, byla kdysi vymalována barvou dnes už neurčitou, která tvoří základ, na nějž špína nakupila nános tak, že tam vkreslila podivuhodné obrazce. Je přeplněna lepkavými příručními stolkami, na nichž stojí matné karafy s otlučenými hrdly, kovové tácky, hory talířů ze silného porcelánu s modrými okraji, vyrobených v Tournai. V rohu leží krabice s očíslovanými přihrádkami, do nichž se ukládají ušpiněné nebo vínem potřísněné ubrousky každého strávníka. Sešel se tu odevšad vypuzený, nezničitelný nábytek, který tu zakotvil, jako se

zachycují trosky civilizace v nemocnici nevyléčitelných. Spatřili byste tu tlakoměr s kapucínkem, který se objevuje, když prší, ohavné rytiny, po nichž zachází chuť k jídlu, v černých lesklých rámech se zlatým žilkováním; nehlazené pouzdro na nástěnné hodiny, obložené mědí; zelená kamna, Argandovy lampy, kde se prach mísí s olejem, dlouhý stůl, potažený voskovaným, dosti promaštěným plátnem, takže nějaký cizí taškář by tam mohl vepsat své jméno prstem místo pisátkem, ohromné židle, malé rohožky z mizerné síťoviny, která se stále rozplétá, ale nerozplete nadobro, potom chatrná ohřívadla s vylámanými otvory, s vyviklanými panty a ohořelým dřevem. Abychom mohli vysvětlit, jak je toto zařízení staré, oprýskané, ztrouchnivělé, rozviklané, zubem času ohlodané, neúplné, nevzhledné, v posledním tažení, vysloužilé, vyžádalo by si popisu, jenž by zabrzdil zájem o tento příběh, což by nám čtenáři mající naspěch neprominuli. Červené dlaždice jsou zbrzděny vydrnutými dolíky nebo nánosem barvy. Zkrátka vládne tady bída bez poezie; bída skoupá, zhuštěná, zchátralá. Nevězí-li dosud v blátě, je jím už potřísněna, není-li dosud v děravých cárech, brzy se rozpadne.

V plné slávě je tento pokoj v okamžiku, když k sedmé hodině ranní kočka paní Vauquerové předběhne svou velitelku, vyskočí na stolky, očeníchá tu mléko nalité do několika misek přikrytých talíři a na dobré jitro hlasitě *zapřede*. Pak se brzy objeví vdova vyšňořená tylovým čepečkem, zpod něhož utíká pramen falešných vlasů, špatně připevněných; při chůzi soupe za sebou ušlapané trepky. Má tvář zestárlou, tlustoučkou, z jejíhož středu ční nos jako zobák papouška. Její malé buclaté ruce, její postava vypasená jako kostelní myš, její přebujelé a vlnící se poprsí, to vše je v souladu s tímto pokojem, z něhož vane neštěstí, v němž se krčí vypočítavost a jehož teple páchnoucí vzduch dýchá paní Vauquerová, aniž se jí hnusí. Její tvář, svěží

jako první podzimní přímrazky, její oči s paprsky vrásek, oči, jejichž výraz přechází od předepsaného úsměvu baletek ke kyselému kabanění bankéře, konečně celá její osobnost vyjadřuje penzión, jako penzión zahrnuje v sobě zase ji. Galeje nejsou bez biřiců, jedno bez druhého byste si nepředstavili. Bledá tělnatost této ženy je plodem zdejšího života, jako tyfus je důsledkem nemocničních výparů. Její pletená vlněná spodnička, která vyčuhuje pod vrchní sukni, přešitá ze starých šatů a s vatelínem, jenž se klube potrhanou látkou, šmejdlí salónem, jídelnou, zahrádkou, oznamuje dobu jídla a hlásí příchod strážníků. Při jejím vstupu jde opona divadla vzhůru. Paní Vauquerová je asi padesát let a podobá se všem ženám, které potkalo neštěstí. Pohled má skelný, nevinné vzezření dohazovačky, která se čepýří, aby jí bylo více zapláceno, je však schopna všeho, co by zmírnilo její osud, obětovat třeba Georgese nebo Pichegrua, kdyby Georges nebo Pichegru ještě obětováni být mohli. Nicméně je to *v podstatě dobrá žena*, jak říkají strážníci, kteří si myslí, že je chudá, když ji slyší, jak naříká a kašle jako oni sami. Čím býval pan Vauquer? Nikdy nehovořila o nebožtíku. Jak přišel o své jmění? „Nešťastnou náhodou,“ odpovídala. Špatně se k ní zachoval, zanechal jí jen ty oči pro pláč, dům pro holé živobytí a právo nemít útrpnost s žádným neštěstím, neboť, jak říkala, vytrpěla vše, co je možné vytrpět. Když tlustá kuchařka Sylvie slýchala cupitat svou velitelku, pospíchala, aby podala snídani domácím strážníkům.

Cizí strážníci se předpláceli zpravidla jen na oběd, který stál třicet franků měsíčně. V době, kdy tento příběh začíná, bylo domácích strážníků sedm. V prvním poschodí byly nejlepší dva byty z celého domu. V méně úpravném bydlila paní Vauquerová a druhý náležel paní Couturové, vdově po vrchním komisaři Francouzské republiky. Měla u sebe velmi mladou dívku Viktorínu Tailleferovou, které nahrazovala matku. Tyto dvě dámy

platily penzi osmnáct set franků. V jednom ze dvou bytů v druhém poschodí bydlel starý pán jménem Poiret; v druhém asi čtyřicetiletý muž, který nosil černou paruku, barvil si licousy a říkal, že je bývalý obchodník. Jmenoval se Vautrin. Ve třetím poschodí byly čtyři pokoje, z nichž dva byly pronajaty, jeden staré panně slečně Michonneauové, druhý bývalému výrobcí nudlí, makarónů a škrobu, který si dával říkat otec Goriot. Zbývající dva pokoje byly určeny pro tažné ptáky, pro ony neblahé studenty, kteří jako otec Goriot a slečna Michonneauová mohli dát jen čtyřicet pět franků měsíčně za byt a stravu. Paní Vauquerová netoužila však příliš po jejich přítomnosti a přijímala je jen tehdy, když neměla lepší; jedli příliš mnoho chleba. Nyní právě jeden z těchto pokojů patřil mladému muži, který přišel z okolí Angoulému do Paříže studovat práva a jehož četná rodina tvrdě strádala, jen aby mu mohla poslat dvanáct set franků ročně. Evžen de Rastignac, tak se jmenoval, byl z těch mladých lidí, jež neštěstí nutká k práci, kteří od útlého věku mají pochopení pro naděje, které rodiče v ně kladou, a kteří si připravují krásnou budoucnost, počítajíce již s významem svých studií a přizpůsobující je předem budoucím společenským zvrátům, aby jako první jich mohli využít. Bez jeho zvláštní schopnosti pozorovatelské a obratnosti, s níž se dovedl uplatnit v pařížských salónech, by toto vypravování nikdy nebylo zabarveno pravdivými odstíny. Za ně vděčí jistě jeho bystrému duchu a jeho touze proniknout záhadou onoho strašného postavení, které právě tak pečlivě skrývali ti, kteří je způsobili, jakož i ten, který jím trpěl.

Nad třetím poschodím byla půda na sušení prádla a dvě mansardy, kde spal podomek jménem Kryštof a tlustá kuchařka Sylvie. Vedle sedmi domácích strážníků měla paní Vauquerová rok od roku osm právníků nebo mediků a dva nebo tři denní hosty, kteří bydleli ve čtvrti a byli zde všichni předplaceni pouze

na oběd. Ke stolu usedalo k obědu osmnáct osob a mohlo se jich tam vejít dvacet; ráno však tam bylo jenom sedm nájemníků, jejichž společnost skýtala během jídla dojem rodinné snídaně. Každý přicházel v trepkách, dovoloval si důvěrné poznámky o obleku nebo o vzezření přespolečných hostí a o událostech minulého večera, vyjadřuje se přitom s intimní důvěrností. Těchto sedm strážníků bylo sedm oblíbenců paní Vauquerové, která jim odměňovala s astronomickou přesností svou péči a přízeň podle výše jejich penze. Stejná úcta pojila k sobě i tyto bytosti, náhodou osudem spjaté. Oba nájemníci z druhého poschodí platili jen dvaasedmdesát franků měsíčně. Tato láce, kterou najdeme jen v předměstí Saint-Marcel mezi La Bourbe a La Salpêtrière a z níž pouze paní Couturová byla výjimkou, ukazuje, že tito strážníci byli jistě stíženi jhem osudu víceméně zjevným. Bědné divadlo, které skýtal vnitřek tohoto domu, pokračovalo také v stejně sešlém obleku jeho obyvatelů. Muži nosili svrchníky, jejichž barva se stala problematickou, obuv, jaká se ve vznešených čtvrtích vyhazuje na smetiště, prádlo obnošené, šaty, které už sotva držely pohromadě. Ženy měly šaty nemoderní, přebarvené a vybledlé, se spravovanými starými krajkami, rukavice nošením oblýskané, límečky věčně zašlé a vestičky roztřepené. I když byl jejich oděv takový, přece těla téměř jich všech byla slušně rostlá a prozrazovala konstituci, jež odolala bouřím života, a chladné, tvrdé jejich tváře byly otřelé jako líc vyřazených mincí. Povadlá ústa byla ozbrojena chtivými zuby. V těchto strážnících jsi vytušil dramata minulé nebo právě se odehrávající; nikoli dramata hraná při světle ramp a mezi pomalovanými kulisami, avšak dramata z masa a krve, dramata němá, mrazivá, při nichž se prudce rozbuší srdce, dramata ustavičná.

Stará slečna Michonneauová chránila svůj zemdlený zrak špinavým stínidlem ze zeleného taftu, vyztuženého do kruhu

drátem, který by byl poděsil i samého anděla milosrdenství. Její šál s potrhanými a zplihlými třásněmi jako by schovával kostru. Tak byly tvary, které přikrýval, hranaté. Jaká žíravina zbavila toto stvoření jeho ženských tvarů? Byla jistě kdysi hezká a dobře roslá. Byla to neřest, smutek, vášeň? Milovala příliš? Byla kuplířkou, nebo jen kurtizánou? Pykala stářím, před nímž každý utíkal, za úspěchy nespoutaného mládí, marnotratného v radovánkách? Z jejího strnulého pohledu čísel chlad, její přikrčená postava naháněla hrůzu. Měla pronikavý hlas jako cvrček, který cvrká ve svém křoví, naříká v houští, když se blíží zima. Tvrdila o sobě, že pečovala o starého pána, jenž měl katar močového měchýře a byl opuštěn od svých dětí, jež se o něm domnívaly, že je bez prostředků. Stařec jí odkázal tisíc franků doživotní renty a o ty peníze se čas od času hádala s dědici, kteří si z ní učinili terč svých pomluv. Ačkoliv hra vášní zpusťovala její obličej, přece na něm byly ještě tu a tam stopy po svěží a jemné pleti, které připouštěly domněnku, že i tělo zachovalo nějaké zbytečky krásy.

Pan Poiret byl jako strojová loutka. Táhl se jako šedivý stín alejí Jardin des Plantes s hlavou pokrytou starou placatou čepicí, držel stěží v ruce hůl s knoflíkem ze žluté slonoviny, nechával vlát vybledlé šosy svého svrchníku, který špatně ukrýval téměř prázdné kalhoty a nohy v modrých ponožkách, třesoucí se jako nohy opilce. Kabát nezakrýval jeho špinavě bílou vestu a náprsenku z hrubého zmuchlaného mušelínu, jež nedosahovala úplně ke kravatě, uvázané kolem jeho kroceního krku. Mnozí se ptali, když ho spatřili, zda tento čínský stín náleží k odvážné rase synů Jafetových, kteří se potulují po bulváru Italiens. Která práce mu tolik svařtila tvář? Jaká vášeň zachmuřila jeho uhrovitý obličej, jenž ani v karikatuře by nevypadal pravděpodobně? Čím býval? Možná že býval úředníkem v ministerstvu spravedlnosti, v úřadě, kam popravčí mistři zasílají

seznamy svých vydání, účty za dodávku černých roušek pro otcovrahy, za otruby do košů, za lanka k nožům gilotiny. Možná že byl výběřcím na jatkách nebo zdravotním dohlížitelem. Zkrátka tento muž byl jistě jedním z mezků našeho velkého sociálního mlýna, jedním z těch pařížských kocourů, kteří neznají ani své opice, pro něž tahají kaštiny z ohně, jakýmsi čepem, kolem něhož se otáčely veřejné špatnosti a špinavosti, jistě jedním z lidí, o nichž říkáme, když je spatříme: „I takových je přece třeba!“ Krásná Paříž si nevšímá těchto tváří, jež zbledly z mravních nebo tělesných muk. Paříž je však skutečný oceán. Vhodte tam olovnici, nikdy se nedozvíte pravou hloubku. Proběhejte ji, popište ji: ať vynaložíte sebevětší péči na tuto procházku a popis, ať jsou sebečetnější a soustředěnější badatelé v tomto moři, vždy tam objeví nějaké neprobádané místočko, neznámé doupe, květy, perly, stvůry, něco, o čem dosud neslyšeli, co opominuli literární potápěči. Penzión Vauquer je jednou z těchto prapodivných zvláštností.

Dvě postavy se tu nápadně odlišovaly od ostatních strávníků a denních hostů. Ačkoliv slečna Viktorína Tailleferová byla chorobně bledá, jako bývají mladé dívky trpící bledničkou, a ačkoliv zapadala do všeobecného utrpení, jež tvořilo pozadí tohoto obrazu, svým vytrvalým smutkem, ostýchavým vystupováním, chudým a skrovným vzezřením, přece však její obličej nebyl starý, v jejích pohybech a hlasu byla čilost. Toto mladé nešťastné stvoření se podobalo keři se žloutnoucím listím, jenž byl právě přesazen do cizí půdy. Z jejího rusého vzezření, světle plavých vlasů, velmi útlé postavy vyzařoval půvab, jež moderní básníci shledávají u středověkých sošek. Její šedočerné oči vyjadřovaly něhu a křesťanskou rezignaci. Její jednoduché a laciné šaty prozrazovaly mladistvou postavu. Kdyby byla bývala šťastná, byla by překrásná, ale i tak byla hezká: štěstí je poezií ženy, jako jsou šaty její

šminkou. Viktorína se mohla měřit s nejkrásnějšími dívkami, kdyby radost z nějakého plesu byla rozžehla růžový zákmit na bledé tváři, kdyby něha vznešeného života byla vyplnila a zruměnila její líce již lehounce propadlé, kdyby láska byla oživila její smutné oči. Chybělo jí to, co dotváří ženu podruhé, hadříčky a milostná psaníčka. Její životní příběh mohl by skýtat námět k románu. Její otec myslel, že má důvod, aby se k ní neznal, odmítl ji nechat u sebe, přiznal jí jen šest set franků ročně a převedl své nemovité jmění na hotové peníze, aby je mohl přepsat úplně na svého syna. Paní Couturová, vzdálená příbuzná Viktoríniny matky, která k ní kdysi ve svém zoufalství přišla umřít, starala se o sirotka jako o vlastní dítě. Naneštěstí vdova po vrchním komisaři republiky měla na světě jen svůj vdovský důchod a svou penzi; mohla jednoho krásného dne zanechat ubohou dívku nezkušenou a bez prostředků na milost a nemilost světa. Hodná žena vodila Viktorínu každou neděli na mši, každých čtrnáct dní ke zpovědi, aby z ní vychovala pro všechny případy zbožnou dívku. Měla pravdu. Náboženské cítění otvíralo budoucnost tomuto zapuzenému dítěti, které milovalo svého otce, které každoročně k němu putovalo, aby mu doneslo odpuštění své matky, které však každoročně narazilo na neúprosně zavřené dveře otcovského domu. Její bratr, její jediný prostředník, se na ni ani jednou za čtyři léta nepřišel podívat a neposlal jí žádnou výpomoc. Úpěnlivě prosila Boha, aby dal prohlédnout jejímu otci, aby obměkčil srdce jejího bratra, modlila se za ně, aniž je obviňovala. Paní Couturová a paní Vauquerová nenacházely dosti slov ve slovníku urážek, aby označily toto barbarské chování. Když zatracovaly toto nectného milionáře, bylo slyšet Viktorínina mírná slova, podobná zpěvu raněného doupňáka, jehož bolestný nářek prozrazuje ještě lásku.

Tvář Evžena de Rastignac prozrazovala rysy pravého Francouze z jihu, měl bílou pleť, černé vlasy, modré oči. Jeho postava, způsoby, obvyklé držení těla prozrazovaly syna z urozené rodiny, v níž raná výchova mu vštípila tradice dobrého vkusu. Byl-li šetrný na své šaty, donášel-li ve všední dny svůj loňský oděv, mohl si přece někdy vyjít oblečen jako mladý elegantní muž. Obyčejně nosil starý svrchník, špatnou vestu, ošklivou vázanku, ledabyle po studentsku uvázanou, obdobné kalhoty a boty několikrát podrážené.

Mezi těmito dvěma osobnostmi a ostatními tvořil jakýsi přechod Vautrin, muž, kterému bylo čtyřicet let a který měl obarvené licousy. Byl jedním z mužů, o nichž lid říká: „To je znamenitý chlapík!“ Měl široká ramena, dobře vyvinutý hrudník, kloudné svaly, silné ruce, hranaté jako lopaty, a na člancích prstů husté chomáčky chlupů silně přízrých. Jeho obličej, zbrzděný předčasnými vráskami, prozrazoval rys krutosti, jenž se odlišoval od jeho ochotného a přívětivého chování.

Jeho barytonový hlas, v souladu s jeho halasnou veselostí, nebyl nijak protivný. Byl zdvořilý a rád se smál. Když se nějaký zámek špatně odmykal, hned jej odšrouboval, opravil, naolejoval, připiloval, zase přidělal a říkal: „V tom se vyznám!“ Vyznal se ostatně ve všem, znal lodi, moře, Francii, cizinu, obchod, lidi, události, zákony, hotely a vězení. Když si někdo příliš nařikal, ihned mu nabídl své služby. Několikrát půjčil peníze paní Vauquerové a několika strážníkům; ale jeho dlužníci byli by raději zemřeli, než aby mu je nevrátili. Ačkoli vypadal dobrácky, naháněl hrůzu zvláštním hlubokým a rozhodným pohledem. Tím, jak si odplivoval, prozrazoval svou nezviklatelnou chladnokrevnost, která by mu nedovolila couvnout ani před zločinem, aby se mohl dostat z choulostivé situace. Jeho pohled zdál se pronikat jako pohled přísného soudce až na dno každé otázky, každého svědomí, každého citu. Měl ve zvyku

vycházet po snídani, přijít k obědu, zmizet na celý večer a vrátit se k půlnoci. Otvíral si domovním klíčem, který mu svěřila paní Vauquerová. Jen on sám se těšil této přízni. Však také byl nejvíc zadobře s vdovou, kterou nazýval mamičkou. Bral ji kolem pasu, avšak v té lichotce nebyl tuze chápán. Dobrá žena se domnívala, že je to věc dosud snadná, zatímco pouze Vautrin měl paže dosti dlouhé, aby mohl obsáhnout tento závažný objem. Jeho charakteristickým zvykem bylo platit velkodušně patnáct franků měsíčně za glorii, kterou pil k zákusku. Méně povrchní lidé, než byli mladí muži stržení vírem pařížského života nebo starci neteční ke všemu, co se jich přímo netýká, nebyli by se spokojili neurčitým dojmem, jímž na ně Vautrin působil. Znal nebo tušil starosti těch, kteří kolem něho žili, zatímco do jeho myšlenek a zájmů nemohl nikdo proniknout. Ačkoliv jako přehradu stavěl mezi sebe a ostatní své zdánlivé dobráctví, stálou úslužnost a veselost, dal často nahlédnout do úžasné hloubky své povahy. Často z vrtochu hodného Juvenala rád, jak se zdálo, zesměšňoval zákony, bičoval vznešenou společnost, přistihuje ji při nedůslednosti, z čehož se dalo usuzovat, že chová zášť k společenskému řádu a že v hloubi jeho duše je jakési tajemství, pečlivě ukryvané.

Přitahována, možná nevědomky, mužnou silou jednoho a krásou druhého, rozdělovala slečna Tailleferová své plaché pohledy a tajné myšlenky mezi tohoto čtyřicátníka a mladého studenta; avšak nezdálo se, že by některý z nich myslel na ni, ačkoliv co nevidět mohl osud změnit její postavení a vrátit jí bohatství. Ostatně nikdo z nich si nedával práci ověřit si, zda uváděné strasti někoho z nich jsou pravdivé či falešné. Všichni měli jeden pro druhého jakousi lhůstivost, smíšenou s nedůvěrou, jež vyvěrala z jejich vzájemného postavení. Věděli, že nejsou s to zmírnit své strasti, a když si je sdělovali, vyčerpali již všichni dávku soustrasti. Jako staří manželé neměli už, co

by si řekli. Zůstaly mezi nimi už jen vztahy mechanického života, jakési otáčení koleček naprázdno. Všichni byli schopni míjet netečně po ulici slepce, vyslechnout bez dojetí vyprávění nějakého nešťastníka a ve smrti vidět rozřešení problému bídy, která je učinila necitelnými i k nejstrašnější agonii. Nejšťastnější z těchto zbědovaných duší byla paní Vauque-rová, která panovala v tomto svobodném útulku. Zahálka, kterou ticho a chlad, vyprahlost a vlhkost změnily v pustou step, byla pro ni jediným radostným háječkem. Tento žlutý a chmurný dům, který páchl šedivou zelení kancelářské zatluchliny, působil jí jediné potěšení. Tyto žalární cely jí patřily. Živila tyto odsouzence, jen s bídou sehnané, vládnouc nad nimi uznávanou autoritou. Kde by byly mohly tyto ubohé bytosti najít v Paříži za cenu jako u ní zdravou a postačující stravu a byt, který si mohly samostatně uspořádat, i když ne elegantně a pohodlně, alespoň čistě a hygienicky? I kdyby si byla dovolila křiklavou nespravedlnost, oběť by to byla vytrpěla bez reptání.

Podobné sdružení mohlo ukazovat a ukazovalo v malém prvky celé společnosti. Mezi osmnácti strážníky najde se jako ve škole, jako ve světě ubohé odstrčené stvoření, jakýsi hromosvod, na nějž srší vtipy. Na začátku druhého roku stala se tato figurka pro Evžena de Rastignac nejvýznačnější ze všech, v jejichž středu byl odsouzen žít ještě po dvě léta. Takovým *beránkem* byl bývalý výrobce nudlí otec Goriot, na jehož hlavu by malíř stejně jako historik zaostřil hlavní osvětlení obrazu. Jakým osudem sesypalo se na tohoto nejstaršího strážníka skoro potupné opovržení, pronásledování smíšené se soucitem, nevážnost k neštěstí? Zavinil to nějakou směšností nebo podivínstvím, jež se promíjejí hůře než neřestí? Tyto otázky souvisí velmi těsně se sociální nespravedlností. Snad je to v povaze lidské působit utrpení tomu, kdo všechno

trpí ze skutečné skromnosti, slabosti nebo lhostejnosti. Což všichni nedokazujeme rádi svou sílu na účet někoho nebo něčeho? Nejslabší stvoření, uličník, zvoní u všech vrat, když mrzne, nebo se natahuje, aby mohl napsat své jméno na čísl-
tý pomník.

Otec Goriot, stařec asi dvašedesátiletý, uchýlil se k paní Vauquerové v roce 1813, když zanechal svého obchodu. Nejprve si zde najal byt obývaný teď paní Couturovou a platil tehdy dvana-
náct set franků penze jako člověk, pro něhož pět louisdorů víc
nebo míň bylo maličkostí. Paní Vauquerová poněkud upravila
tři pokoje tohoto bytu za předběžnou úhradu, za niž koupila
bídne zařízení, a to žluté kalikové záclony, dřevěná lakovaná
křesla, vyčalouněná utrechtským sametem, několik usmole-
ných obrázků a tapet, které si nevybraly už ani předměstské
hospody. Snad právě ona bezstarostná velkodušnost, jež při-
měla otce Goriota – tou dobou byl uctivě zván panem Gorio-
tem –, že se dal na to nachytat, způsobila, že byl považován za
hlupáka, který se vůbec nevyzná v obchodech. Goriot přišel
s dobře zásobeným šatníkem, skvělou výbavou obchodníka,
jenž si, zanechav obchodu, nic neodpírá. Paní Vauquerová se
obdivovala půl druhému tuctu košil z holandského plátna, je-
jichž jemnost byla tím nápadnější, že výrobce nudlí nosil na
své řasnaté náprsence dvě jehlice, spojené řetízkem, a v kaž-
dé z nich byl zasazen veliký diamant. Byl zpravidla oblečen
v chrpově modré šaty, každý den si bral bílou pikovou vestu,
pod níž se kolíbalo jeho hruškovitě vystupující břicho. Na něm
se klenul těžký zlatý řetěz, zdobený přívěsky. Jeho tabatěrka,
rovněž zlatá, obsahovala medailón s kadeřemi, které zdánlivě
napovídaly možnost nějakých jeho milostných pletek. Když mu
jeho hostitelka podotkla, že je *záletník*, objevil se na jeho ústech
veselý úsměv měšťáka, jemuž polichotili v jeho libůstce. Jeho
jarmary (vyslovoval to slovo lidově) byly naplněny množstvím

stříbra z jeho domácnosti. Oči vdoviny se rozzářily, když mu ochotně pomáhala vybalovat a urovnávat polévkové lžíce, sběračky, přístroje, skleničky na olej, mísy na omáčky, mnoho podnosů, pozlacené nádoby pro snídani, konečně kousky více nebo méně krásné, vážící jen několik půlhřiven, jichž se však nechtěl zbavit. Tyto dárky mu připomínaly slavnostní chvíle jeho rodinného života.

„Toto,“ řekl paní Vauquerové, uchopiv na podnosu malý koflík, na jehož pokličce se cukrovaly dvě hrdličky, „je první dárek, který mi dala má žena v den výročí našeho sňatku. Ubohá dobráčka! Dala za to všechny své dívčí úspory. Vězte, paní, raději bych škrábal nehty zemi, než abych se od toho koflíku odloučil. Díky Bohu, budu moci pít z tohoto koflíku kávu každé ráno až do konce života. Nejsem k politování, mám svůj chléb napečen do zásoby.“

Konečně si paní Vauquerová dobře všimla svým straším zrakem několika záznamů v účetní knize, které zhruba sečteny mohly poskytovat tomuto skvělému Goriotovi důchod asi osmi až deseti tisíc franků. Od toho dne paní Vauquerovou, rozenou de Conflans, které bylo ve skutečnosti čtyřicet osm let, z nichž přiznávala jenom třicet devět, posedl nápad. Ačkoliv Goriotův slzní váček byl churavý, oteklý, svislý, takže si dosti často musel osušovat oko, shledala jeho zevnějšek příjemný a slušný. Ostatně jeho masité, klenuté lýtko napovídalo, právě tak jako jeho dlouhý placatý nos, dobré morální vlastnosti, na něž, jak se zdálo, si vdova potrpěla a jež dotvrzoval kulaťoučký a naivně prostý obličej dobráka. Byl to jistě solidně stavěný prostáček, schopný promrhat všechn svůj důvtip v citu. Jeho vlasy jako holubí křídla, vlasy, jež mu chořil pudrovat každého rána holič z polytechnické školy, tvořily pět patek na jeho nízkém čele a zdobily pěkně jeho tvář. Ačkoli trochu neohrabaný, byl přece tak dobře ustrojen, tak

hojně si bral tabák a kouřil bohatě jako člověk, jenž si je jist, že bude mít vždy svou tabatěrku plnou tabáku, že v den, kdy se pan Goriot u ní ubytoval, ležela večer paní Vauquerová jako na řevavém uhlí, jako koroptev obalená slaninou, a rozpalovala se touhou, která jí posedla, aby totiž zanechala vdovského roucha Vauquerů a znovu ožila v manželství s Goriotem. Provdát se, prodat svůj penzión, podat své rámě onomu jemnému výkvětu měšťanstva, stát se váženou dámou ve čtvrti, chodit v ní vybírat na chudé, v neděli podnikat malé výlety do Choisy, Soisy, Gentilly; chodit do divadla do lóže podle své chuti a nemuset čekat na volné lístky, které jí dávali někteří její strážníci v červenci; snila o celém eldorádu malých pařížských domácností. Nikomu nepřiznala, že si pracně našetřila čtyřicet tisíc franků. Pokud se týče majetku, považovala se rozhodně za výhodnou partii.

„Co se týče ostatního, vyrovnám se tomu dobrákovi!“ říkala si, převalujíc se na svém lůžku, aby sama sebe ujistila o svých půvabech, s nimiž se tlustá Sylvie každého rána setkávala v prohloubených otiscích na prostěradle.

Od tohoto dne asi po tři měsíce užila občas vdova Vauquerová služeb vlásenkáře pana Goriota a utrácela za parádu, vymlouvajíc se na nutnost uvést ve svém domě určitou reprezentaci v soulad se vznešenými osobnostmi, které tam přicházely. Usilovně se snažila změnit seznam svých strážníků, prohlašujíc úmysl přijímat od nynějška jen lidi nejvybranější po každé stránce. Přihlásil-li se nějaký nový host, chlubila se mu, že pan Goriot, jeden z nejváženějších, nejuctyhodnějších obchodníků pařížských jí dal přednost. Rozdávala prospekty, v jejichž záhlaví se čtlo: PENZIÓN VAUQUER. A jak o něm hlásala, je to *jeden z nejstarších a nejváženějších penziónů v Latinské čtvrti*. Je tu nejkrásnější vyhlídka na údolí des Gobelins (je vidět z třetího poschodí) a *krásná zahrada*, na jejímž konci se táhne

lipová ALEJ. Vykládala tam o dobrém vzduchu a samotě. Tento prospekt jí přivábil paní hraběnku d'Ambermesnil. Vyčkávala konec likvidace a upravení penze, na niž měla nárok jako vdova po generálovi, který padl na poli válečném. Paní Vauquerová se pečlivě starala o stravu, zatápěla v salónech skoro půl roku a plnila sliby svého prospektu tak dobře, že *na to musila doplácet ze svého*. Hraběnka také slíbila paní Vauquerové, že jí dohodí baronku de Vaumerland a vdovu po plukovníku hraběti Picquoiseauovi, dvě ze svých přítelkyň, jimž končí v Marais pobyt v jednom dražším penziónu, než je penzión paní Vauquerové. Ostatně prý tyto dámy budou žít velmi zámožně, až válečné úřady skončí svá jednání.

„Ale,“ dodávala, „úřady nic neskončí.“

Obě vdovy odcházely po obědě společně do pokoje paní Vauquerové a tam si trochu popovídaly, popíjejíce rybízového vína a chroupajíce pamlsky, určené pro jazýček paní domu. Paní d'Ambermesnil schvalovala zcela, že si její hostitelka myslí na Goriota, schvalovala tyto výtečné úmysly, jež ostatně uhodla hned prvního dne; pokládala ho za dokonalého muže.

„Ach, má drahá paní, to je člověk čilý jako můj zrak,“ říkala jí vdova, „člověk dokonale zachovalý, který může způsobit ženě ještě mnoho radostí.“

Hraběnka sdělila paní Vauquerové několik poznatků o jejím způsobu šacení, které škodí jejím úmyslům.

„Musíte se dát do boje!“ řekla jí.

Po mnohém počítání zašly obě vdovy společně do Palais-Royal, kde v obchodním domě de Bois koupily klobouk s péry a čepec. Hraběnka zavedla svou přítelkyni do obchodu U Malé Johanky, kde vybraly šaty a šál. Když byly vybrány tyto zbraně a vdova byla ozbrojena, podobala se dokonale vývěsnímu štítu restaurace U Vyšňořené krávy. Protože si připadala tolik změněná k svému prospěchu, cítila se zavázána hraběnce díkem,

a ačkoliv byla opatrná na peníze, prosila ji, aby přijala klobouk za dvacet franků. Ve skutečnosti ji chtěla požádat o službu, aby prozkoumala půdu u Goriota a aby mu naznačila její přednosti. Paní d'Ambermesnil se propůjčila velmi ochotně těmto pletichám a zatáhla leč na starého výrobce nudlí, s nímž se jí podařilo pohovořit. Když však shledala, že je stydlivý netýkavka, nechceme-li říci nepřístupný k nástrahám, jež mu chystala svým tajným přáním získat si ho pro sebe, odešla pobouřena jeho neomaleností.

„Můj anděli,“ řekla své drahé přítelkyni, „s tím mužem nic nesvedete! Je směšně nedůvěřivý, špinavá držgrešle, túlpas, hlupák, který vám způsobí jen nepříjemnosti.“

Mezi panem Goriotem a paní d'Ambermesnil to došlo tak daleko, že se s ním hraběnka už ani nechtěla setkat. Druhý den zmizela, zapomenuvši zaplatit za půl roku, zanechavši tam obnošené šaty v ceně pěti franků. Ačkoliv se paní Vauquerová jala po ní zuřivě pátrat, nemohla se o hraběnce d'Ambermesnil v Paříži nic dovědět. Často vyprávěla o této žalostné události, nařkajíc si na svou přílišnou důvěřivost, ačkoliv byla nedůvěřivější než kočka. Podobala se však mnohým lidem, kteří nedůvěřují svým nejbližším, zato se svěří prvnímu cizinci. Zvláštní morální fakt, avšak pravdivý, a jeho základ snadno najdeme v lidském srdci. Snad někteří lidé nemohou už nic získat od těch, s nimiž žijí; když jim odhalili prázdnotu své duše, cítí potají, že jsou jimi po zásluze přísně souzeni. Proto však pocitují nepřekonatelnou touhu po lichotkách, které jim chybějí, nebo jsou sžíráni snahou, aby vypadali, že mají vlastnosti, kterých vlastně nemají, doufají, že si získají úctu nebo lásku těch, kdo jsou jim cizí, i když riskují, že jednoho dne pohoří. Konečně jsou také individua od narození prodajná, která neprokáží žádné dobro svým přátelům ani svému okolí, protože je to jejich povinnost; zatímco prokazují službu neznámým, činí zadost

své sebelásce: čím je jim okruh jejich zájmů bližší, tím méně milují; čím více se vzdaluje, tím jsou úslušnější. Paní Vauquerová se podobala bezpochyby těmto dvěma povahovým typům, v základě falešným, bídným a mrzkým.

„Kdybych zde býval byl já,“ říkal tehdy Vautrin, „nebylo by se vám toto neštěstí stalo. Byl bych vám pěkně posvítíl na tu komediantku. Já znám ty jejich *kejkle!*“

Jako všechny omezené mozky, tak také paní Vauquerová měla ve zvyku omezit se jen na samotné události a netušit jejich příčiny. Ráda svalovala na druhého vlastní chyby. Když došlo k této ztrátě, považovala počestného výrobce nudlí za původce svého neštěstí a od té doby začalo u ní, jak říkala, její vystřízlivění. Když seznala, že její koketování a její výdaje na reprezentaci nevedou k ničemu, ihned uhodla proč. Všimla si tehdy, že její strážník má již, jak se vyjádřila, své spády. Dokázal jí konečně, že její naděje, tak něžně hýčkaná, spočívala na chimérickém základě a že nikdy nic pro ni z toho člověka nekouká podle energických slov hraběnky, která se v tom jistě vyznala. Šla nezbytně dále ve svém odporu než ve svém přátelství. Její nenávisť nevyvěrala z její lásky, ale z jejích zklamáných nadějí. Zastavuje-li se lidské srdce v klidu při výstupu do výšek citů, zastaví se zřídkakdy na strmém svahu nenávisťných pocitů. Protože však pan Goriot byl jejím strážníkem, byla vdova nucena potlačit výbuchy uražené sebelásky, pohřbít vzdechy, jejichž příčinou bylo toto zklamání, a spolknout touhu po pomstě jako mnich trápený svým převorem. Malý člověk uspokojuje své city, ať dobré či špatné, ustavičnými nicotnostmi. Vdova použila ženské lsti, aby vymýšlela kradmá pronásledování své oběti. Začala tím, že zarazila zbytečnosti, které zavedla v penziónu.

„Už žádné okurky, žádné anšovičky: to je vyhazování!“ řekla Sylvii onoho rána, kdy se vrátila k svému bývalému programu.

Pan Goriot byl člověk střídavý, u něhož se šetrnost, nutná těm, kdo se sami dopracují svého jmění, zvrhla ve zvyk. Polévka, hovězí maso a zelenina byly a stále měly zůstat jeho nejmiřejším obědem. Bylo tedy velmi nesnadné pro paní Vauquerovou trápit strážníka, jehož chuti nemohla v ničem vytrestat. Ze zoufalství, že padla na člověka nezranitelného, začala ho zlehčovat a nakazila svou nechutí ke Goriotovi i své strážníky, kteří pro zábavu přísluhovali její pomstě. Ke konci prvního roku dospěla vdova k takovému stupni zloby, že jí nešlo do hlavy, proč tento obchodník se sedmi až osmi tisíci librami renty, majitel skvostného stříbra a šperků právě tak krásných jako šperky nějaké vydržované dámičky, bydlí u ní a platí penzi vzhledem k svému jmění tak skrovnou. V tomto prvním roce jedl většinou Goriot ve městě jednou nebo dvakrát za týden; potom ponenáhlu se stávalo, že jedl venku jen dvakrát za měsíc. Výletičky pana Goriota hodily se příliš dobře zájmům paní Vauquerové, aby pak nebyla nespokojena se vzrůstající přesností, s níž její strážník obědval u ní. Tyto změny byly přičítány jak pomalému ztenčování jmění, tak snadno rozložit hostitelku. Jedním z nejohavnějších zlovyků takových zakrnělých lidiček je připisovat vlastní malicherné podlosti jiným. Naneštěstí koncem druhého roku pan Goriot potvrdil pomluvy, jichž byl terčem, tím, že požádal paní Vauquerovou o přestěhování do druhého poschodí a o snížení své penze na devět set franků. Potřeboval tak radikálně šetřit, že si během zimy ani nedal zatopit. Vdova Vauquerová chtěla, aby jí zaplatil předem; pan Goriot s tím souhlasil a od té doby ho nazývala otcem Goriotem. Hádalo se, co by mohlo být příčinou tohoto úpadku. Nesnadno tomu přijít na kloub! Jak to řekla domnělá proradná hraběnka, otec Goriot byl zamlklý poťouchlák. Podle logiky lidí s prázdnou hlavou, lidí vesměs žvanivých, protože mají plno řečí o ničem, ti, kdo o svých